

JUL I RAMME SKOLE ca. 1905.

(Birgitte Lund Pedersens erindringer, Lemvig Museums arkiv)

Sidst i november eller allerførst i December skulle der laves pynt til skolens juletræ - før konerne fik for travlt til jul. Dagen før fandt snedkeren et smukt bræt uden knaster. Det blev høvlet op i lange spåner, som blev bragt op til skolen i en sæk. Her blev de straks lagt i et kar vand, så de kunne være godt opblødte til næste dags aften. Da samledes forældre og unge piger fra sognet for at lave juletræsdynt. Første aften lavedes spånkurve og til sidst roser. Det skete ovre i Backs skole, hvor der var hængelamper. (Når vi tidligere havde noget i vor skole, f.eks. afholdsmøde, var oplysningen køkkenlamper rundt på væggene).

Først blev spånerne klippet efter mål, det kunne vi børn godt hjælpe med. Så blev 4 spåner flettet i hinanden til bund, der blev holdt sammen med knappenåle. Så langt kunne vi også gøre nytte; men vi skulle vist være 10 år for at få lov til at flette selve kurven, og langt mindre blev det os betroet at sy en spånring fast først inden i kurven, og når det var gjort og den var klippet jævn i overkanten, så en pæn spånring med en hank udenom. Det var solide, kønne kurve. Enkelte blev nærmest for sjov lavet store af 8 spåner, eller skibsformede med kun 2 hjørner; men der kunne ikke være noget videre i. Der blev sunget "Ind under Jul", "Julebudet" og flere og måske læst en enkelt historie.

Midt på aftenen gik man i et par hold over i den gamle skole til kaffe. Hvor har mor lavet megen kaffe i Ramme skole. Dog husker jeg, at her til julen kom et par koner med en hvedekage. Mor gjorde ikke så meget ud af det. En hvedekage, en lagkage med syltetøj og glasur, samt småkager, var gerne opvarningen.

Nåede vi igennem spånkurvene, tog man fat på silkepapiret. Rosenblade blev klippet ret store og kreppt over en strikkepind, undertiden 2 kulører sammen f.eks. lyserødt og gult, eller mørkt og lyserødt sammen, det gav nogle store ret naturtro roser.

Ugen efter samledes man igen. Da gik det løs med kurvene. Der var indkøbt guld og sølvpapir, kulørt glanspapir og store ark hvidt skrivepapir, som anvendtes sammen med glanspapiret til hjerterne. Jeg tænker, det hvide papir var billigere, men det så vældig godt ud i hjerterne. Kanterne på disse blev kreppt med saks eller kniv. Jeg er vis på, at det er rigtigt, når jeg hævder, at alt var yderst akkurat. Så var der indkøbt en mængde ark karton hvide, røde og lyserøde, noget vat og en del glansbilleder, især englebilleder, og allerfinest, nogle få ark med kulørte kurve. Disse blev omhyggeligt udklippede og anvendt som modeller til kartonkurve, før de blev sammenklæbede. Kartonkurve og hjerter blev pyntede med "sturv", det var silkepapir, som var klippet i frynser, og når de blev vendt fyldte de meget i kanterne på kurvene.

Der var også små tasker, som bestod af kartonsider med glanspapirsvifter til endestykker. De fik et glansbillede på hver side. Så var der svære kurve, som kar og transportspande. I begge skulle en rund bund syes fast. Karrene var smalle med rigtige ører som baljer og sølvpapirsbånd som zinkbåndene på rigtige kar. Siderne i transportspandene var udklippet af karton og et sølvbånd øverst og nederst. Som voksen har jeg set små lygter klippet på samme måde. Vat blev brugt til muffer og til svøbelsesbørn. Den gang gik alle jo med muffer og vattet blev limet på kartonmuffer og pyntet med fine guld eller sølvbånd. Småbørn var jo dengang viklet i alenlange svøb for at holde ryggen stiv, Moderen havde jo ikke fået vitaminer, og de var jo lette at fremstille af karton og vat med søde glansbilledansigter. Det forekommer mig at vi

var ret store, før vi kom ud for at der skulle klippes fiskenet, brudeslør og laves musetrapper. Det var dejlige aftener.

De sidste uger før jul var travle, men den travlhed nød børnene. Mon kirken ikke har været noget af det første, som blev rengjort. Messingdåbsfadet og de store messinglysestager blev pudse i Amor og Wienerkalk, så de blev ganske lyse, i hvert fald stagerne, som vist var af malm. En nystrøget alterdug blev lagt på alteret, alt træværk blev vasket og aftørret. (Jeg har vist fortalt, hvor ked pigerne var af at skure fodbrætterne på mandssiden med de indtørrede skråtbaksspytklatter på). Det røde stengulv blev fejlet også under brætterne i stolestaderne, og så var der fint.

Når julegrisen skulle slagtes, gemte vi børn os under dynen i fars og mors sovekammer, der lå længst væk fra gårdspladsen, så vi kunne høre mindste muligt af grisens skrig. Jeg glemmer ikke, da jeg første gang skulle udføre pigearbejdet at røre rundt i blodet, så det ikke skulle gå i hjanker (størkne), senere blev det en vane. Slagteren gav gerne min bror blæren. Der blev puttet nogle ærter i og bundet for den, og så var det et fornøjeligt legetøj. Til middag den dag fik vi blodpølse med rosiner i; senere blev de opvarmede i smør og sirup. Vi syntes ikke spanden med tarmene lugtede ret godt; men det hjalp, når de indre tarme blev trukket af og smidt væk. Men sikken et liv. Der blev maskinet kød til pølser og disse blev stoppet gennem pølsehorn, der forefandtes i mindst 2 størrelser. På den store hakkebræt gik hakkekniven lystigt i lunger, hjerter m.m. der skulle hakkes til finker. De blev kogt i surt sødt og tilmættet med fedt i en sort jydepotte. Fedtet blev skåret i terninger og afsmeltet til et stort rødt fad svinefedt til mange dejlige fedtebrøds mellemstager med steg eller leverpostej på, og greverne gemtes til sortepølserne m.m. Hvor ville vi gerne have et stykke rugbrød, dyppet i den varme fedt. Der blev saltet hen, lavet rullepølse af slagene - men fårerullepølser var nu de bedste. Grisehovederne blev til dejlig sylte o.s.v. Noget af lungerne kom i Flyvpølser, det var det værste, jeg vidste. Andre har omtalt dem som det bedste. Nogle kaldte dem Lungepølser.

Julebagningen var en større omgang. Dejgtruget kom frem aftenen før. Jeg må kunne huske, at vi har bagt rugbrød, for jeg husker surdejgen fra gangen før, men det er nu meget utydeligt. Men sigtebrød, hvedebrød, julekage med rosiner og sukat, sodakage, lagkagebunde, småkager og især peberkager - som Stine Damgaard kom pebber "å jet om ant godt i". Vi børn fik en klat dej til en "vakki". Når pebernødderne var rullet i lange, tynde ruller og afskåret med en kniv, fik børnene lov at sætte dem på plader og finest var det, når vi gav hver pebernød et klem med fingeren ovenpå. Efter sådan en bagning måtte et par skuffer i "sekretæren", rettere "sefonieren", rettere "piedestalen" tømmes og fyldes med hvedebrød.

Brygningen var færdig først og måske også vasken, Kristiane Osberg kom og hjalp med begge dele. Alt skulle også være pudset og ferniseret før jul. Vores eget julepynt havde vi også brugt et par aftener til at pudse op på. En aften skulle der skrives offersedler. Far fik de gamle hvide og blå offersedler frem, de lå pænt udglattede fra påskeofferet. Hvis nogle sedler var slidt op, blev der skrevet ny, og det samme skete, hvis nogle slet ikke havde afleveret deres offerseddler med indhold, så fik vedkommende ny sedler med deres navn på. Hvide til præsten og blå til degnen. Næste dag blev det delt ud til skolebørnene med anmodning om at bringe dem til rette

vedkommende. Nogle af de sidste kager, som blev bagt, var klejnerne. Det var gerne en dag efter skoletid, da vi børn gerne ville være med til at vride dem.

Sidste søndag før jul kom vi med far og mor til Lemvig. Det var en tur! Selv om der ingen juleudsmykning var i gaderne, fandt vi det strålende. Vi kom ind i frk. Wahlstrøms legetøjsbutik! Der var herlige ting. Æsker med en trold i. Kalejdoskoper og kæpheste, røde hestetømmer med bjælder m.m.m. Så kom vi med far ind i Hermann Becks boghandel, hvor han købte julehefter og den flinke boghandler kunne finde på at give os billeder. Når pakkerne kom hjem, blev de gemt bort, og selv om vi måske ledte og fik øje på dem oven på et skab, så var de jo urørlige der. Skolen fortsatte til lillejuledag; men da blev der fejlet, lagt i skolekakkellovnen, så der kunne tændes op om aftenen. Træet, der nåede til skolens loft, blev sat op og vi fik lov at pynte det, de voksne havde nok for travlt; men det gjorde intet, det strålede dog om aftenen med eventyrglans, når far havde været oppe at tænde det.

Til frokost lillejuledag, og forresten også lillentyårsdag, fik vi kogt øl med sukker og fløde i, samt dejlige ting fra julegrisen. Juleaften var festlig, vi var pudsede og rene. Der var hvid dug på bordet, og far bad bordbøn. Vi fik risengrød, ribbensteg og medisterpølse og tilsidst en dessert med flødeskum, æblekage eller bondepige med slør, jeg husker det ikke, for da var vi gerne så mætte, at vi måtte trille en tur rundt på gulvet. Efter bordbønnen kyssede far mor og sagde: "Tak for mad". Da han et år glemte det, skulle vi børn nok lære ham hvad der var god juleskik.

Efter opvask og træetænding kom vi så op i skolen til det store strålende træ med lys, glimmer, flag og anden pynt. Det var ikke til at se sig mæt, når man gik rundt og sang. Jeg har vel næppe senere oplevet noget så strålende. Da Backs kom, blev det almindeligt, at vi senere løb over vejen og så hinandens træ. En gang husker jeg, at der juleaften kom en omvandrende svend. Sjaselongen blev sat op i skolestuen til ham og der blev lagt nogle tæpper på. Jeg spurgte mor, hvorfor han ikke skulle ind i seng; men hun sagde at dette var godt til ham, der var jo varme i skolestuen. Ud i laden skulle han da ikke en juleaften.

Vore julegaver husker jeg ikke så nøje. Jo, engang havde jeg af vores pige fået en dejlig, høj lyserød glasvase. Jeg var meget lykkelig over den. Julemorgen ville jeg vise den til min gode ven, provst Johansen, da han var inde på kontoret for at tage præstekjolen på. Sjæleglad kom jeg springende med skatten, snublede, faldt og slog øverste halvdel i stykker. Hvorfor husker man altid den slags? Var der intet uheld sket, havde jeg nok for længst glemt vasen. Af provstens ældste datter Ditte fik jeg en stor, fuldt påklædt dukke, som jeg har de sørgelige rester af endnu.

Vi kom i seng ved 9 tiden juleaften, så der kunne blive vasket gulve og huset kunne være i orden til kirketid juledag, hvis der var førsttjeneste, hvad der jo var hvert andet år. Så kom folk jo ind med offergaverne, som blev lagt i en hvid og en blå lille dynge på kontorbordet. Der stod en skål kager og pebernødder på bordet for at ingen skulle bære julen ud, og nogle fik vel også piben stoppet. I julen kom der gerne nogle dage med uventet familiebesøg, så var det rart med rigeligt sulemad og mange kager.

4.juledag havde skolebørnene gerne juletræ. Det første, jeg husker, var det i Dybe Forsamlingshus, men senere blev det i Ramme Afholdshotel. Da var jeg gammel nok til at huske pyntningen. Det mægtige træ nåede til toppen af salen, og Snedker Andreasen med svend måtte op på stiger, for at pynte toppen. De to købmænd havde

foræret æbler, appelsiner og kasser med brystsukker (bolsjer) og figen. Kurvene blev nu fyldte før de hængtes på træerne. Vi der pyntede fik kaffe, når vi var færdige. Bageren havde bagt masser af kaffebrød og pebernødder. Disse sidste kom i kurvene til godterne. Konerne lavede så ligesom om aftenen selv kaffe til os i hotellets køkken. Kaffen var gerne drukket kl. 4. Så skulle de hjem og have børnene i tøjet, for juletræet begyndte kl. 6. Her stod de tæt pakkede i den lille sal, indtil fløjene sloges op til den store sal og træets glans. Der blev mange kredse om træet. De mindste inderst, med nogle enkelte voksne imellem til at holde dem ude fra træet. Flere mødre gik rundt med deres små på armen. Der blev sunget flere julesalmer, og man skiftede gåretning for hver nye salme. Så kom "Nu har vi jul igen - og julen varer li' til påske", dette gentages, men så kommer i endnu hurtigere tempo "Nej, det er ikke sandt, for derimellem kommer faste!". "Tingelingelater" og frem for alt "Haren i hulen sad og sov, stakkels hare er du syg, siden du ikke hopper mer? Hare hop, hare hop, hare hop i kredsen", "Højt fra træets grønne top" og så måske en julesalme før børnene kom hen i den ene side af salen for så at defilere forbi træet, hvor nogle damer stod og fordelte kurve og pynt, som de så lykkelige løb hen til mødrene med.

Så blev juletræet slæbt hen i et hjørne, salen blev fejret og dansen begyndte. Først husker jeg, at far gik rundt og spillede violin til. Senere kom Lapholm med sin harmonika og så blev musikken finere og finere. Når de store ikke dansede med os små, krydsede vi hænder og snurrede rundt eller lavede sammen med de små drenge glidebane tværs over salen. I den lille sal var der dækket borde, hvor de voksne kunne få kaffe og hvedebrød. Jeg husker ikke, hvornår det begyndte, at vi fik en sodavand, men vi havde jo nok at fortære fra kurvene. Der var altid en del voksne søskende med, som efterhånden overtog mere af dansegulvet. Pengene til festen kom frivilligt ind en hel del samme aften, de blev så skrevet i fars lommebog og senere fremlagde far regnskabet, der var gerne til nogen opsparing til næste år.

I mellemdagene legede vi bl.a. med pebernødder, f.eks. "Min gris render til skovs". Så gemte man en nød under en bestemt finger og lagde den knyttede hånd med undersiden opad frem foran en medspiller sigende: "Min gris render med", spørgeren: "Hvilket træ ligger den under?" – "Det fejreste træ i skoven", dermed pegede han på en bestemt finger; var det rigtigt fik han nødden, var det en forkert finger, vankede der ingenting.

"Musse min" legedes således: Man gemte nødder i den ene hånd, knyttede begge og snurrede dem rundt om hinanden sigende: "Musse, musse min, hvafor jen vil du vin? Hvafor jen vil du ha, å hvafor jen vil du et ha?" Medspilleren pegede da på en hånd og fik nødderne, hvis det var den rigtige.

"Mus" var morsomt når man var flere. Man lagde en portion nødder foran sig. En gik udenfor, og imens bestemte de øvrige, hvilken nød, der skulle være mus. Så kom den udeladte ind og måtte tage til sig af nødderne, indtil der rørtes ved "musen", så skreg alle de andre "mus" så højt og pludseligt at den, som var ved at tage musen, forskrækket for sammen og lod musen stå, og så vankede der ikke flere nødder i den omgang.

Vi spillede også kort, som små "Sorteper", Gris og den slags, senere blev det f.eks. Brudeseng, hvor man kunne komme til at bo i et slot, Herregård, bondegård, hus, hyt, ferlfyt, eftersom kortene faldt. Køre til kirke i Karet, lukket vogn, charabang, gig, styv vogn, mogvogn, trillebør eller mogstøvt, blive gift med kejser, konge, herremand, bondemand eller skorstensfejer. Jeg kan ikke huske alle de morsomme spil vi kunne. Vi fik alle et julehefte af far, og de skulle jo læses, højt for os, indtil vi kunne selv.

Jeg husker ikke, der var nogen særlig forskel på jul og nytår. Traktementet var det samme undtagen at vi i stedet for suppe fik risengrød med sød øl, og det var nok den aften et par små søskende måtte have en trilletur bagefter. Juletræet blev tændt, men der var ingen knalder i. Det år Laurits havde fået en knaldpistol, havde han forlængst opbrugt den lille runde æske knaldperler længe før.